Instytut Europy Środkowej

Komentarze IEŚ

Redakcja: Beata Surmacz (dyrektor IEŚ), Tomasz Stępniewski (z-ca dyrektora IEŚ), Agnieszka Zajdel (sekretarz redakcji), Aleksandra Kuczyńska-Zonik, Jakub Olchowski, Konrad Pawłowski, Agata Tatarenko

Nr 715 (227/2022) | 27.10.2022

ISSN 2657-6996

© IEŚ

Marta Drabczuk

Pseudoreferenda, aneksja oraz stan wojenny w czterech obwodach ukraińskich (część 1)

Nielegalne referenda, rosyjska aneksja czterech obwodów należących do Ukrainy oraz wprowadzenie na ich terenie stanu wojennego przyczyniły się do eskalacji napięcia oraz gróźb użycia broni jądrowej ze strony Kremla. Są to kolejne działania Rosji niezgodne z prawem międzynarodowym. Służą one reżimowi Putina jako narzędzie wywierania presji na Ukrainę i na Zachód. Mają przekonać Rosjan o słuszności prowadzenia „operacji specjalnej" oraz uzasadnić straty ponoszone na terytorium uznanym za rosyjskie, a jednocześnie odwracać uwagę opinii publicznej od nieudanych prób zatrzymania ofensywy sił ukraińskich.

Wyniki pseudoreferendów przeprowadzonych na terenach okupowanych. W dniach 23-27 września 2022 r. Rosja zorganizowała imitację referendów w okupowanych obwodach donieckim i ługańskim (tzw. Donieckiej Republice Ludowej i Ługańskiej Republice Ludowej), częściach obwodów chersońskiego i zaporoskiego oraz na terytorium Federacji Rosyjskiej wśród „tymczasowych mieszkańców" – obywateli Ukrainy, którzy na te tereny uciekli przed wojną (lub zostali wywiezieni). „Referenda" te dotyczyły przyłączenia czterech obwodów do Rosji. „Wyborcom" z tzw. DRL i ŁRL zadano jedno pytanie: „Czy jest Pan/Pani za wejściem Donieckiej/Ługańskiej Republiki Ludowej w skład Federacji Rosyjskiej na prawach podmiotu Federacji Rosyjskiej?". Analogiczne pytanie skierowano do mieszkańców obwodów chersońskiego i zaporoskiego: „Czy jest Pan/Pani za wyjściem obwodu zaporoskiego/chersońskiego ze składu Ukrainy, utworzeniem przez obwód własnego państwa i jego wejściem w skład Federacji Rosyjskiej na prawach podmiotu Federacji Rosyjskiej?". 28 września 2022 r. ogłoszono fikcyjne wyniki:

Terytorium	Frekwencja w okręgach otwartych na terytorium pod kontrolą Ukrainy	Frekwencja w okręgach otwartych na terytorium Rosji	Wyniki „za"
Doniecka Republika Ludowa	97,51%	98,69%	99,23%
Ługańska Republika Ludowa	94,15%	97,93%	98,42%
Okupowany obwód chersoński	76,86%	96,75%	87,05%
Okupowany obwód zaporoski	85,40%	97,81%	93,11%
Średnia:	**88,48%**	**97,80%**	**94,45%**

Na podstawie wyników sondaży „przedwyborczych" Rosyjskiego Instytutu Marketingu Socjologicznego „INSOMAR" spodziewano się frekwencji na poziomie odpowiednio: w DRL – 80%, ŁRL – 83%, w obwodzie chersońskim – 72%, obwodzie zaporoskim – 65%[1], a rzekomo była ona o 20% większa. W samozwańczych republikach frekwencja przewyższyła również tę z analogicznych pseudoreferendów z 2014 r., która wówczas wyniosła w obwodzie donieckim 89,7%, a w obwodzie ługańskim – 96,2%. Według rosyjskich mediów wybory odbywały się pod ostrzałem ukraińskim. Sfabrykowane wyniki wskazywały na pełne poparcie wejścia do

[1] Референдумы о вхождении ДНР, ЛНР, Запорожской и Херсонской областей стартовали, https://www.insomar.ru/press-vypuski/press-vypuski_112.html.

Federacji Rosyjskiej we wszystkich czterech obwodach. Tak wysoki wynik według władz rosyjskich wynika z tego, że w obwodach tych pozostali tylko mieszkańcy prorosyjscy, reszta wyjechała pod naciskiem „nazistowskiego reżimu kijowskiego".

Podpisanie aktów aneksyjnych. Jeszcze w trakcie trwania głosowania, przed liczeniem głosów, władze rosyjskie uznały pseudoreferenda za ważne (ze względu na frekwencję ponad 50% „uprawnionych wyborców" już w drugim dniu głosowania), a ich wyniki za wiążące. Aneksja czterech obwodów miała przebiegać zgodnie z rosyjskimi przepisami i procedurami. Po pierwsze, potrzebne były dekrety uznające regiony obwodów chersońskiego i zaporoskiego za niepodległe. Po drugie, umowy z obwodami musiały zostać zaakceptowane przez Sąd Konstytucyjny i uzyskać aprobatę Zgromadzenia Federalnego. Chęć szybkiego przyłączenia do Rosji 28 września 2022 r. zgłosili liderzy samozwańczych republik: DRL – Denys Puszylin i ŁRL – Leonid Pasicznyk. Dzień później Władimir Putin wydał dekrety uznające obwody chersoński i zaporoski za „suwerenne i niepodległe podmioty", tak by i one mogły być anektowane.

Ceremonia podpisania przez prezydenta Putina porozumień o przystąpieniu nowych terytoriów do Federacji Rosyjskiej odbyła się 30 września 2022 r. w Sali Georgijewskiej na Kremlu. Uczestniczyli w niej deputowani Dumy Państwowej i senatorowie Rady Federacji, ministrowie i gubernatorzy rosyjscy, a także liderzy samozwańczych republik DRL i ŁRL – Denys Puszylin i Leonid Pasicznyk – oraz samozwańczy kierownicy kolaboracyjnej administracji wojskowo-cywilnej obwodów chersońskiego i zaporoskiego – Wołodymyr Saldo i Jewghnij Balickij.

W oficjalnym przemówieniu prezydent Władimir Putin powtarzał dotychczasową fałszywą narrację o „wyzwalaniu regionów", „jednym narodzie", „ofiarach ataków terrorystycznych prowadzonych przez reżim kijowski", „kolonizacji Ukrainy i próby osłabienia Rosji przez Zachód", „gotowości do rozmów pokojowych". Po przemówieniu Putina podpisano akty akcesyjne okupowanych obwodów. Putin – nawiązując do pseudoreferendów – podkreślał, że to mieszkańcy obwodów dokonali wyboru, połączeni „wspólnym losem, tysiącletnią historią i związkiem duchowym" z Rosją. Stwierdził także, że mieszkańcy tych obwodów stają się obywatelami rosyjskimi „na zawsze" i Rosja będzie bronić tych terenów wszelkimi środkami. 2 października 2022 r. Sąd Konstytucyjny Rosji uznał, że przyjęcie okupowanych obwodów Ukrainy w skład Federacji Rosyjskiej na mocy podpisanych aktów jest zgodne z konstytucją. 3 października 2022 r. Duma Państwowa Federacji Rosyjskiej podjęła decyzję ratyfikującą „traktaty" o przyłączeniu, co wiąże się z koniecznością wprowadzenia poprawek do konstytucji Rosji.

Reakcja na polityczne fałszerstwa reżimu Putina. Aneksja okupowanych terytoriów na podstawie fikcyjnych wyników pseudoreferendów wywołała krytykę dotyczącą kolejnego przejawu łamania przez Rosję prawa międzynarodowego. Większość europejskich przywódców jednoznacznie podkreśliła, że nigdy nie uzna wyników nielegalnych referendów i zapowiedziała dalsze wsparcie władz w Kijowie. Przywódcy 27 państw członkowskich UE, Rady Europejskiej oraz Komisji Europejskiej podkreślili, że aneksja nie będzie wywoływać żadnych skutków prawnych. Prezydent USA Joe Biden potępił naruszenie przez Rosję zapisów Karty Narodów Zjednoczonych. Przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen zapowiedziała, że nielegalna aneksja niczego nie zmieni, a wszystkie okupowane tereny (ok. 20% terytorium państwa) pozostają ukraińskie. Zapewniono o dalszym wsparciu zbrojnym, finansowym i przy pomocy sankcji, co ma wspomóc Ukrainę i jej obrońców w walce przeciwko agresorowi. Prezydent Polski Andrzej Duda oświadczył, że aneksja „jest klęską tych, którzy wierzyli w kompromis z Rosją". 2 października 2022 r. prezydenci państw Europy Środkowo-Wschodniej będący członkami NATO wydali wspólne oświadczenie, w którym poinformowali, że „nigdy nie uznają prób nielegalnego zaanektowania jakiejkolwiek części Ukrainy" przez Rosję. Dokument podpisali przywódcy Litwy, Łotwy, Estonii, Słowacji, Rumunii, Polski, Macedonii Północnej, Czarnogóry i Czech. Zabrakło podpisu prezydenta Węgier. Referenda oraz rosyjskie próby aneksji terytorium sąsiada potępia większość państw Rady Bezpieczeństwa ONZ jako tzw. zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, jednak z powodu weta Rosji odpowiednia rezolucja została odrzucona. Do deeskalacji napięcia i potępienia nielegalnych referendów wzywają także państwa neutralne wobec działań Rosji na Ukrainie. Prezydent Ukrainy podkreślił, że aneksja przekreśla możliwość rozmów pokojowych z Rosją na czele z Putinem. 30 września 2022 r., po posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony, Zełenski ogłosił, że Ukraina składa wniosek o przyjęcie do NATO.